

AĞIZ, KÜLTÜR, KİMLİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ÂŞIK DAVUT SULARÎ'NİN DİLİNDE ERZİNCAN AĞZI*

*Dialect in the Context of the Relationship Between Culture and Identity
Erzincan Dialect in the Language of Âşık Davut Sularî*

Sertan ALİBEKİROĞLU**

ÖZ: İnsanoğlunun içerisine doğduğu aileden başlayarak edindiği dil ana dilini oluşturur. Edinilen bu ilk ana dili daha çok yörenin ağız özelliklerine dayanır. Bu nedenle dil edinimi ağız özelliklerinin ağır bastığı konuşma dili ile başlar. Öncelikle ağız özelliklerinin baskın olması ile başlayan dil edinim süreci, başta eğitim öğretim olmak üzere, iletişim araçlarının ve ölçünlü dili kullananların artmasının etkisiyle, zamanla toplumun hemen hemen bütün üyelerinde ölçünlü dile doğru evrilir. Her ne kadar süreç sonunda ölçünü dilin özellikleri daha geniş boyutta edinilip öğrenilse ve kullanılmaya başlansa da ana dilin ilk nüveleri olan ağızların izleri ve etkisi insanların belleğinden silinmez. Ağızların bellekte kalıcı olarak yer etmesinin nedenlerinin başında bireylerin dil edinimi ile birlikte kimlik edinimi ve kültürlenmelerinin de ilk araçlarından birinin konuşma dili olarak edindikleri ilk şekillerin ağızlar olması gelir. Bu nedenle de insanlar başta hemşehrileri olmak üzere kültürel kimliklerini ifade ederken sıklıkla ağız özelliklerine ve yerel söz, deyim ve atasözlerine başvurulur. Yörelinin ağız özelliklerini en iyi ve etkili bir şekilde kullanan kişilerin başında gelen âşıklar da eserlerinde ağız özelliklerine yer verirler. Çünkü âşıkların beslendikleri ilk kaynaklar yine içine doğdukları çekirdek aile ve onun kültürünün yaşadığı ağızdır. Dünyayı yöresinin ağız ile tanımaya başlayan âşık, eserlerinde evrensel seslense de ait olduğu kimliğin, kültürün izlerini yansıtmaya, bununla da köklerine bağlılığını göstermeye çalışır. Yöresinin ağız özelliklerini eserlerinde gösteren âşıklardan biri de Davut Sularî'dir. Bu çalışmada, ağızların dil, kimlik, kültür açısından önemini göstermek amaçlanmıştır. Bu amaç için Alevi-Bektaşî inanç sistemine bağlı ve Erzincan ili ağızları ile eserler veren Âşık Davut Sularî'nin eserleri örneklem olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Kültür, Kimlik, Sularî, Âşık

* Bu makale, 29-20 Ekim 2025 tarihleri arasında “Kureyşan Ocağı ve Âşık Davut Sularî Sempozyumu”nda ‘Âşık Davut Sularî'nin Dilinde Erzincan Ağızı’ başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gaziantep, alibekiroglu@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5820-8723

© 2026 Yazar(lar). Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY 4.0) kapsamında lisanslanmıştır.

Geliş Tarihi / Received: 21.11.2025

Kabul Tarihi / Accepted: 02.04.2026

Yayın Tarihi / Published: 17.07.2026

ABSTRACT: The language that human beings acquire, starting from the family they are born into, constitutes their mother tongue. This first mother tongue acquired is mostly based on the dialect characteristics of the region. For this reason, language acquisition begins with the spoken language, where dialect characteristics predominate. The language acquisition process, which begins with the dominance of dialect characteristics, evolves towards the standard language in almost all members of the society over time, with the effect of communication tools, especially education and training, and the increase in the number of people using the standard language. Even though the features of the standard language are acquired, learned and used to a greater extent at the end of the process, the traces and influence of the dialects, which are the first core of the mother tongue, cannot be erased from people's memories. The main reason why dialects have a permanent place in memory is that dialects are the first forms that individuals acquire as spoken languages, which are one of the first tools for their identity acquisition and acculturation, along with language acquisition. For this reason, when people express their cultural identities, especially to their fellow countrymen, they often resort to dialect characteristics and local words, idioms and proverbs. Bards, who are among the people who use the dialect characteristics of their regions in the best and most effective way, also include dialect characteristics in their works. Because the primary sources from which aşiks are nourished are the nuclear family they were born into and the mouth in which their culture lives. The bard who begins to know the world through the dialect of his / her region, address the universal in his / her works, but also tries to reflect the traces of the identity and culture to which he / she belongs, and thus to show his / her loyalty to his / her roots. One of the bards who reflects the dialect characteristics of his region in his works is Davut Sularî. This article aims to show the importance of dialects in terms of language, identity and culture. For this purpose, the Works of Aşık Davut Sularî, who adhered to the Alevi-Bektashi belief system and produced works in the dialects of Erzincan province, were used as samples.

Keywords: Dialect, Culture, Identity, Sularî, Minstrel

Cite as / Atıf: ALİBEKİROĞLU, S. (2026). Ağız, Kültür, Kimlik İlişkisi Bağlamında Aşık Davut Sularî'nin Dilinde Erzincan Ağız. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 16(32), 155-170. <https://doi.org/10.33207/trkede.1828127>

Yayın Tarihi	17 Temmuz 2026
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Körleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı
Etik Bildirim	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Telif	Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makaleler https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ tarafından lisanslanır.
Hakkı/Lisans:	
Date of Publication	17 July 2026
Reviewers	A Internal (Editor board member) Content review: Two External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes
Complaints	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Trakya University Journal of Faculty of Letters is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Giriş

Uluslar, dil ve ölkü birliğı etrafında tarihi ve coğrafi derinlikte ve genişlikte oluşarak varlıklarını sürdürürler. Türkler, ulus kimliğini tarihin erken devirlerinde oluşturarak Türk ulusu adı altında M.S. VI. yüzyılda Kök Türk (Göktürk) Devleti adıyla tarihin ilk ulus-devletlerinden birini kurmuşlardır (Ergin, 2013: 16).

Bu durum Türklerin, tarihin erken devirlerinde ortak bir dile, tarihe sahip olma, birlikte yaşama arzusu taşıma, ortak gelecek tasavvuru şeklinde özetlenebilecek bir anlayış ile bir araya gelmiş olduklarını göstermektedir. Özellikle birlikte yaşama arzusu, ortak bir gelecek tasavvuru ortak bir dil etrafında şekillenebileceğı ve ancak bunu gerçekleştiren toplumların bir ulus olarak ortak tarihe sahip olacakları düşünüldüğünde ortak dilin bir tutkal görevi gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır (Ünalın, 2002: 121; Karaağaç, 2005: 8). Bir ulusun dili ve o dil etrafında oluşan ürünlerinin

toplamı olan kültürden (Tezcan, 1997: 4; Gülensoy, 2000: 9) konu açıldığında akla gelen ilk ürünlerin başında ulusun sözlü ürünleri ve bu sözlü ürünler içerisinde de türküler, ninniler, destanlar, masallar, kısaca sözlü dil ürünleri başta gelir. Bunların yanı sıra yazılı ürünler de ortak dilde yaratılmış diğer ürünleri oluşturur. Bu nedenle, bir ulusun kimliğini ulusun dili etrafında oluşmuş ürünlerinin toplamı oluşturur, demek mümkündür (Kaplan, 1983: 117). Buradan hareketle, iletişimin en gelişmiş aracı olmasının yanı sıra dilin, kültürlenmenin ve kimlik edinmenin de en gelişmiş aracı, ayrıca ulusun varlığının devamının garantisi olduğunu da görmek gerekmektedir. Çünkü kültürlenme ve kimlik aktarımı aynı zamanda dilin yaşamı ile ilgili olup, bir dil zaman içerisinde aktarılabilirdiği ölçüde var olmaktadır (Saussure, 2014: 65).

İnsanlar, dünyayı dillerinin olanakları ölçüsünde kavrayıp anlayabilir ve anlatabilir. Bu anlama ve anlatma çabası sürecinde bireysel ve toplumsal kimliklerini kazanırlar. Bu süreç insanoğlunun içerisine doğduğu ailede ve doğumu takip eden ilk dört yıl içerisinde formal bir öğrenme sürecinden geçmeden başlar (Mergen, 2023: 7; Haznedar, 2021: 9). Bu nedenle aile ortamında edinilen dil kişinin ana dilini oluşturur. Edinilen bu ilk ana dili daha çok yörenin ağız özelliklerine dayanır. Çünkü ebeveynler ve özellikle yaşlılar, genel olarak insanoğlu, konuşma anında kendini en rahat hissettiği sözcük ve tarzda konuşma eğilimindedir. Bundan dolayı ana dili edinimi çekirdek ve geniş aile ile birlikte mahalle, köy gibi sınırları belirli dar alanlarda ve ağız özelliklerinin ağır bastığı konuşma dili ile başlar. Bireyler doğumdan sonraki ilk dört yıl boyunca ağız özelliklerine dayalı ana dili ile dil, kimlik ve kültür edinimi süreci yaşarlar. Böylece, ağızlar kimlik ve kültür inşasının temelini oluşturlar. Bu nedenle ana dili ediniminin temeli konuşmaya dayalı bir süreç olduğu için ana dili ve ağızlarının dil edinimine etkileri üzerinde durmak gerekmektedir. Buradan hareketle ağız kavramını ve özelliklerini kavramak ağızların kimlik ve kültür oluşumuna etkilerini anlamak için faydalı olacaktır. Türkçede ağız, bir dil içerisinde yer almakla birlikte bölgelere göre konuşma dilindeki ses ve söyleyiş ile bazı söz dizimi farklılıklarına dayanan dil biçimleri, şeklinde tanımlanabilir (Aksan, 1995: 142; Gencan, 2007: 45; Hengirmen, 2009: 18-19; Gülensoy, 2000: 91; Koç, 1996: 18; Eker, 2013: 39). Ağız ile ilgili tanımlama ve açıklamalardan bazıları da şöyledir: “Ağız, (Alm. Mundart, Lokalsprache, Sondersprache, Fr. parler, İng. local language, vocationel slang) bir dil alanı içinde görülen konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini, kimi durumlarda da toplumsal özellikleri yansıtan kullanımların her biri.” (Vardar, 2002: 14). Güncel Türkçe Sözlük’ün (2025) ağız maddesinde: “11. İsim, dil bilimi Belli

yerleşim bölgelerine özgü, yazı dili hâline gelmemiş dil; diyalekt: Rumeli ağzı, Konya ağzı, Muğla ağzı, Siverek ağzı vb. 12. İsim, müzik Bir bölgenin müzik kültüründe görülen söyleyiş özelliklerinin tümü.” şeklinde açıklanmıştır.

Özellikle Güncel Türkçe Sözlük'te ağız ile ilgili olarak 12. maddede verilen açıklama yöresel müzik kültürüne yaptığı atıf ile dikkat çekicidir. Çünkü yöresel ürünlerin başında gelen türkü, destan, masal vb. halk edebiyatının sözlü kaynakları ilgili yörenin pek çok ağız özelliğini barındıran sözel ürünlerdir.

Yukarıda bahsi geçen ağız ve kültür ilişkisine geri döndüğünde öncelikle, konuşma dilinde ağız özelliklerinin baskın olması ile başlayan ve yöresel müzik kültürü ile pekişerek devam eden dil edinim süreci, başta eğitim öğretim olmak üzere, iletişim araçlarının ve ölçünlü dili kullananların artmasının etkisiyle zamanla toplumun hemen hemen bütün üyelerinde ölçünlü dile doğru evrilir. Her ne kadar bu süreçler sonucunda ölçünlü dilin özellikleri daha geniş boyutta edinilip öğrenilse de ana dilin ilk nüveleri olan ağızların izleri ve etkisi insanların belleğinden silinmez. Bunun öne çıkan nedenlerinden biri olarak yöresel müzik kültürünün etkilerini yadsımamak gerekmektedir. Müzik kültürünün yanı sıra ağızların bellekte kalıcı olarak yer etmesi ve bireylerin dil edinimi ile birlikte kimlik edinimi ve kültürlenmelerinin de ilk araçlarından birincisinin ağızlar olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenlerden dolayı insanlar, başta hemşehrileri olmak üzere, kültürel kimliklerini ifade ederken sıklıkla ağız özelliklerine ve yerel söz, müzik unsurlarına (türküler, ninniler, halk hikâyeleri vb.), deyim ve atasözlerine başvururlar. Kimi il, ilçe ve yörelerde bir tür aidiyet şifresi olarak bazı seslenme ifadelerinin de kullanıldığı görülmektedir: Osmaniye'de *aga / agam*, Elazığ'da *gakgo / gakgoş*, Erzurum'da *dadaş*, Kahramanmaraş'ta *ede* vb. bu türden ifadelerdir. Bunların yanı sıra çocuk oyunları, köy seyirlik oyunları, tekerlemeler, yanılmaçlar vb. halk ürünleri yöresel ağız özelliklerine dayanmakla birlikte ana dili için büyük bir veri sunarlar. Örneğin Ahmet Caferoğlu, iki cilt halinde yayınladığı *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I-II* adlı çalışmasını Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya, Konya, Kayseri, Çorum, Niğde illerinden derlediği oyun, tekerleme, yanılmaçlar ve oyun ıstılahlarına (terimlerine) dayanarak oluşturmuştur (1994: X). Ayrıca, eski Türkçe ile Türkiye Türkçesi arasındaki bağların önemli bir kısmı ağızlarda görülen eskicil (arkaik) sözcükler üzerinden de takip edilebilmektedir. Nitekim bugün Anadolu ağızlarında yaşayan, kurçak (heykel), ens (üzüntü, elem), komut- (harekete getirmek),

erkış (kervan), ökürtl- (seçilmek, seçilerek atanmak), bürkür- (fıskırmak, püskürtmek) vb. (Güzel, 2021: 137) sözcükler Türkçenin yazılı ilk metinlerine kadar uzanan sözcükler arsında olup, günümüzde Anadolu ağızlarında yaşamaktadır. Bütün bunlar ağız, kimlik ve kültür ilişkisinin önemli unsurlarıdır. Ağızlar sözcükler ve gramer unsurları açısından bir yazı dilinin oluşması ve gelişmesi için de önemli kaynaklardır (Üstüner, 2000: 1-2) Nitekim günümüz Türkiye Türkçesi yazı dili İstanbul Türkçesi'ne (ağıza) dayanmaktadır. (Ergin, 1998: 11; Koç, 1996: 20).

Dil, kültür ve inançların en yalın şekli halk yaratılarında görülmektedir. Halkın binlerce yıldır halk imbiğinden damıtarak oluşturduğu halk yaratıları âşıkların (ozan, kam, baksı) dilinde ilden ile, dilden dile ana dili ile asırları aşarak taşınır. Bu durum Dedem Korkut'ta "Kolça kopuz götürüp ilden ile bigden bige ozan gezer. Er cömerdin, er nâkesin ozan bilir." (Ergin, 2008: 75) sözünde karşılık bulmaktadır. Halk yaratılarının hem yaratıcı hem de taşıyıcılarından biri olan ve başta gelen âşıklar bir topluluğun milletleşmesi ve varlığını devam ettirmesi sürecinde önemli pay sahibidir. Bununla birlikte, âşıkların söyledikleri türküler ve diğer müzik unsurlarının yerel ağızla söyleniyor olması dilin canlılığını devam ettiren, milli kimliğe zenginlik katan, bireyin bireysel ve ulusal kimliğinin oluşmasına ve böylece kültürlenmesine yarayan temel unsurların başında gelmektedir.

Dile zenginlik katan ağızların özelliklerini iyi ve etkili bir şekilde kullanan kişilerin başında gelen âşıklardır. Dünyayı yöresinin ağız ile tanımaya başlayan âşık, yerelden evrensele seslenirken bağlı olduğu yörenin kimliğini, kültürünü ağız özellikleri ve yöreye ait kimi sözlerle yansıtır. Yöresinin ağız özellikleri ile birlikte Alevi-Bektaşî kültürünün, inançlarının değerlerini eserlerinde gösteren âşıklardan biri de Davut Sularî'dir. Bu çalışmada, Sularî'nin eserlerinde Erzincan yöresi ağızlarının yansımalarına örnekler vermek amaçlanmıştır. Bunun için öncelikle âşığın hayatından önemli kesitlere, âşığı besleyen ortamlar ve tarihi süreçlere, uzandığı coğrafyalara da kısaca yer verilmiştir. Bunların yanı sıra özellikle, kültür aktarımında önemli olan, âşığın kullandığı Erzincan ağzının belirgin özellikleri ile bu özelliklerin Sularî'nin eserlerine yansması üzerinde durulmuş ve sonuca gidilmiştir.

Davut Sularî'nin Hayatı

Sularî, Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı Çayırılı bucağında, 1925 yılında, Veli ve Cezayir çiftinin beş çocuğundan biri olarak dünyaya gelmiştir. Davut Sularî adıyla tanınmakla birlikte resmi kaydı Davut Ağbaba'dır. Baba tarafının Kaltukzadeler olarak adlandırılan bir aile olduğu bilinmektedir.

Kaltukzadeleri yöredeki diğer ailelerden ayıran önemli sosyal statü ailenin Kureyşan Ocağı olarak bilinen Alevî ocağının soyundan gelmesidir (Duygulu, 2022: 21-22). Sularî'nin dedesi Kaltık Mehmet Ağa'nın da tasavvufî konularda şiirler yazdığı bilinmektedir. Sularî, başta saz çalma, şiir ve türkü söyleme olmak üzere tasavvuf ve Alevî kültürünün inceliklerini ilk öğretmeni olan dedesinden almıştır.

17 yaşından başlayarak ömrünün sonuna kadar âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden olan Sularî başlarda *Serhat Âşık*, *Kemâli*, *Sümmanî*, *Selâmî* gibi mahlasları kullanmış olmakla birlikte son olarak *Sularî* mahlasında karar kılmıştır. Bütün ömrünü âşıklık geleneğine adanmış olan Sularî başta türkü, atışma, güzelleme olmak üzere Erzincan yöresinde ve Doğu Anadolu illerinde yaygın olarak anlatılan efsaneleri, menkıbeleri şiirleştirmiş ve sazıyla sözüyle çalıp söylemiştir. Onun âşıklık geleneğine önemli katkılarından biri de Konya Âşıklar Bayramı'nın gerçekleşmesine sunduğu katkıdır. TRT'nin bölgesel radyolarında da bölge sanatçısı olarak çalışmıştır (Duygulu, 2022: 26; Acun, 2024, 87).

Aslen Zaza olan Davut Sularî, Zazacanın yanı sıra Türkçeyi de ana dil olarak kullanmıştır. Bu diller dışında Arapça, Farsça, Almanca ve Fransızca'yı da bildiğini ifade eden Sularî ana dili olan Zazaca ve Türkçe dışında Almanca da birkaç şiir yazıp söylemiştir (Duygulu, 2022: 510-551).

Sularî, pek çok ünlü âşık ve sanatçıyla beraber çalışmış ve pek çoğunu sanatıyla etkilemiştir. Âşık Beyhani, Âşık Celali, Âşık Daimi, Âşık Serdari, Mahzuni Şerif, Muhlis Akarsu gibi isimler Sularî ile çalışan ve ondan etkilenen âşıklardan bazılarıdır. Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Belkıs Akkale, Sabahat Akkiraz, Erdal Erzincan gibi isimler de onun eserlerini seslendirenlerden bazılarıdır ("Davut Sularî", 2026).

Davut Sularî, Erzurum'da âşıklar kahvesinde düzenlenen bir fasıl esnasında rahatsızlanmış ve orada ölmüştür. Davut Sularî, memleketi Erzincan'a getirilerek Çayırılı ilçesinde aile mezarlığına defnedilmiştir (Duygulu, 2022: 28).

Eğitim durumu

Sularî, 1930 Erzincan'ının sosyo-ekonomik şartları içerisinde örgün eğitim-öğretim ile tanışmış, fakat yaşam koşullarının olumsuz etkisi ile ancak üçüncü sınıfa kadar okumuş ve üçüncü sınıftan şahâdetnâme alarak ayrılmıştır. Örgün eğitimdeki bu tecrübe hayatına etki etmekle birlikte onun hayatını şekillendiren asıl eğitim süreci başta dedesi Kaltık Mehmet Ağa

olmak üzere ailesi ve mensup olduğu Alevî inanç ve kültürü içerisinde aldığı eğitimidir.

“Küçük yaşlarından itibaren ailenin önemli meclislerinde, köyün ortaklaşa yapılan muhabbetlerinde, cemlerinde, dedelerin, zâkirlerin, âşıkların sohbetlerinde bulunur. Bu ortamlarda edindiği görgü ve gelenekle, buyrukların, hamzanâmelerin, makalâtın, Hz. Ali cönkleri vb. kitap ve anlatıların ışığında bilgi ile donanmıştır.” (Duygulu, 2022: 22-23).

Sularî’nin seyahatleri

Gezgin âşıklardan biri olan Davut Sularî 1940’lı yılların başlarında Leyla adını verdiği atının sırtında yolculuğa çıkmış, Türkiye’nin doğu illerinin neredeyse tamamını at sırtında dolaşmıştır. Sularî, gezgin âşık ünvanını fazlasıyla hak eden âşıklardan biridir, çünkü onun seyahatleri doğuda İran’dan batıda Hollanda’ya kadar çok geniş bir coğrafyada gerçekleşmiştir. Bu geniş coğrafya içerisindeki seyahatleri onu “kimi zaman devlet radyosunun kimi zaman özel firmaların ses kayıt stüdyosuna uğratar. Kimi zaman dönemin aydınları ile ilişki içerisinde olmaya sevk eder kimi zaman bir tarikat şeyhiyle muhabbete yönlendirir.” (Duygulu, 2022: 26). Sularî, Dedem Korkut’ta ifade edilen “İlden ile, begden bege dolaşan” gezgin âşıkların son temsilcilerinden biridir. Gezgin âşıklardan olması Sularî’yi çağdaşı âşıklardan ayırmaktadır. (Yıldız ve Koşar, 2025: 469). Gezdiği coğrafyanın genişliği, uğradığı şehir, kasaba ve köylerin çokluğu düşünüldüğünde Duygulu’nun Sularî’nin gezginliği ile ilgili olarak söylediği: “Âşıklık mesleğinin Evliyâ Çelebisi.” (2022: 26) Sularî’yi anlatan oldukça doğru bir ifadedir.

Sularî’de Erzincan ağız

Erzincan ili ağızları farklı ağızların bir arada görülmesi, deyim yerindeyse, karışık ağız özellikleri göstermesi bakımından diğer Anadolu ağızlarından oldukça farklı bir yapıya sahiptirler. Bu ağızlar, Doğu Anadolu ve İç Karadeniz ile İç Anadolu Ağızları arasındaki geçiş noktasında bulundukları için pek çok özelliği bir arada bulundurlar. (Sağır, 1995: XI). Günümüzde Anadolu ağızları arasında görülen farklılıkların veya Erzincan ili ağızlarında olduğu gibi farklı ağız özelliklerinin bir arada bulunmasının, karışık ağız özelliklerinin bir arada yaşamasının, temel nedenlerinin Oğuz boylarının kendi içerisindeki ağız farklılıkları ile iç göçler, mecburi iskânlar vb. olduğu bilinmektedir (Buran, 1996: 3).

Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı çalışmasında Anadolu ağızlarını bazı ses, şekil ve söz dizimi özelliklerine göre 1. Doğu grubu ağızları, 2. Kuzeydoğu grubu ağızları ve 3. Batı grubu ağızları olmak üzere üç ana ağız grubu içerisinde toplamaktadır. Bu grupelemede

Erzincan ağzını Ağrı, Artvin merkez ile Şavşat, Ardahan ve Yusufeli, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Urfa (Birecik ve Halfeti hariç), Van ağzları ile birlikte Doğu Grubu Ağzları içerisinde saymaktadır (2017: 1).

Mukim Sağır tarafından Erzincan ili ağzları üzerine yapılan çalışmada ise Erzincan ili ağzlarının temel ağız özellikleri bakımından kendi içerisinde üç ana ağız, altı ağız ve altı da alt ağız grubuna ayrıldığı görülmektedir. Bu ağız grupları şunlardır:

- “1. Doğu ana ağız grubu:
 - a. Çayırli-Tercan ağız grubu
 - a1. Çayırli alt ağız grubu
 - a2. Tercan alt ağız grubu
 - b. Erzurum-Malatya ağız grubu.
2. Orta ana ağız grubu:
 - a. Refahiye ağız grubu
 - a1. Refahiye-Malatya alt ağız grubu
 - a2. Refahiye alt ağız grubu
 - b. Kemah ağız grubu
 - b1. Tan-Kardere alt ağız grubu
 - b2. Tan-Kardere hariç alt ağız grubu
3. Batı ana ağız grubu
 - a. Kemaliye ağız grubu
 - b. İliç ağız grubu”. (Sağır, 1995, 7)

Anadolu Ağzları arasındaki yeri ve kendi içerisinde tasnifi yukarıdaki şekilde tespit edilen Erzincan ağzının öne çıkan özellikleri ve bunların Sularî'nin eserlerine yansımaları ile ilgili olarak şunları söylemek mümkündür:¹

1. Azerbaycan Türkçesi ağız özelliklerinin bir yansıması olarak zamir kökenli düz-geniş ünlülü teklik I. şahıs iyelik eki “-am /-em” şeklindedir:

¹ Sularî'nin eserlerinden örnekler Âşık Davut Sularî Arşiv Serisi-7: (2025, 4. Ekim), Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=y-vCRQHF0_A, Âşık Davut Sularî Arşiv Serisi-8: (2025, 6 Ekim), Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=o7clr3hQ7DA&list=RDo7clr3hQ7DA&start_radio=1, Âşık Davut Sularî Arşiv Serisi-13: (2025, 11, Ekim), Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=Ly-O0I7vQ2o> e-kaynaklarda yer alan eserler dinlenerek tarafımda deşifre edilmiştir.

*Davut sularî'yem, bahar seliyem
Erenlerde muhabbetin gülüyem*

2. İç ve son sete bulunan ğ, ğ, h, h, k, k, r, n, (<ñ), v (< ğ), y ünsüzleri düştüğünde ya da eridiklerinde bu ünsüzlerden önce bulunan normal süreli a, e, ı, i, u, ü, ünlüleri uzamaktadır: *dîl* (<değil), *budā* (< buğday), *sā* (< sana), vb.

*Küheylanım veren derviş süleyman
Ġula dēl halim sizlere beyan
Ben seniñ ġapından görmedim ziyan
Uzatdīn bana el dedim dedim*

3. Tarihi ve çağdaş Türk lehçelerinin pek çoğunda görülen è (kapalı e) ünlüsü Erzincan ili ağızlarında da yaygındır: *gêtdi* (< gitti), *êyisi* (< iyisi), *êşidirdik* (< işitirdik) vb.

*Derd-i devan ile eridim gêtdim
Nêce tabîbâna açıklar êtdim*

4. d, g, ğ, k, t ünsüzlerinden sonra gelen yuvarlak-ince ü, ö ünlülerinin kısmen kalınlaşması: *gûzel* (< güzel), *dókülüyor* (< dökülüyor) vb.

*Alidir imamlar başı
Ümmü gûlsüm dókdü yaşı
Gêtdi şama kesik başı
Hasanım vay, Hüseynim vay*

5. Düz- dar ünlülerde yuvarlaklaşma: *altun* (< altın), *delü* (< deli), *çaruk* (< çarık),

*bir insan genc iken fırsatı hakkı
bilmelidir fırsat geçtikten gerü
ister ağla ister saçın yol her gün
başına serem can açtıktan gerü*

6. “ğ” (yumuşak g) ünsüzünün erimesi veya düşmesi sonucunda ünlülerde uzama ve kalınlaşma: *gôtürecāk* (< götüreceğiz), *kesecām* (< keseceğim), *nidecāk* (< ne edeceğiz) vb. Bu ünsüzün düşmesi bazen sadece iki ve daha çok heceli sözcüklerde ğ'nin önündeki ünlünün uzamasına ve sonraki ünlünün yitimine neden olabilir: *geldi* (< geldiği), *dēl* (< değil), *yörd* (< yoğurt), *dērmen* (< değirmen), vb.

*Elli üçten beri mans bir çayırılı
Gelen yedi galdı, galan bir bu mu?*

*Hemen geldî gibi gibi çabaya girdi
Yol asfaltların seren bir bu mu?*

7. Nazal n'de denilen genizsi palatal n 'ñ' ünsüzünün hem kalın hem de ince sıradan ünlüler ile birlikte sık sık kullanıldığı görülmektedir.

*Davut sularîyem bahar seliyem
Erenlerde muhabbetiñ gülüyem
Ceylanlarım oynar aşkıñ seliyem
Deli boyraz gibi sazdim güzel dost*

8. Kalın sıradan ünlülerin yanında k- > ğ- değişimi: ğomşı (< kômşu~komşu), ğadın (< kadın~kadın), ğaç (< kaç~kaç), vb.

*Davut sularî der olan işlerde
Dolandım peşiñde yaznan ğışlarda
Bir nişanıñ vardır durnada ğuşlarda
Sanki pervaz vuran durna toy oldu*

9. k ünsüzünün kalın sıradan ünlülerin yanında zaman zaman h'ye değiştiği görülmektedir. Bu değişim Sivas ve yöresi ağızlarının etkisi ile ortaya çıkmaktadır: arħa (< arka~arka), çoħ- (< çok~çok), vb.

*Çoħ gayet yüksekdir geldigim yollar
Ancaħ aşağıda dereler beller
Öyle çamlar öyle ormanlar beller
Tekir yaylasını geçdim de geldim*

10. Söz başında p'nin b- olması: barmaħ (< parmak), bişir- (< pişir-), vb.

*Bugün dostun bazarında üç beş devran var
Sorarısañ izhar
Ben derdiñle devran ettim zinhar
Hû mevlâ hû*

11. Söz başında, kalın sıradan ünlüler yanında t- > d- değişimi, Anadolu ağızlarının hemen tamamında yaygındır: daş (< taş), danış (< tanış), dad- (< tat-), vb.

*Sen olmasañ dâ daş aşamaz idim
Gélip dosd yurduna düşemez idim
Leyla'm ile bile bile goşamaz idim
Sensiz olmaz zerre ğul dedim dedim*

12. Yuvarlak ince ünlülerin yanında bulunan katı, patlamalı, tonlu, ön damak ünsüzü k'nin ön damakta değil de daha geride boğumlanması: *ḱóy* (< köy), *ḱók* (< kök), *ḱótü* (< kötü), vb.

Ėkmek ġırḱ liradır biñ lira eti
Fakirleriñ artar üstünde biti
İşte can gezdirir de degildir ḱótü
Ülke gözel ḥaḱḱ diyarı Türkiye'm

13. İlk hecesinde i, e, ü, ince ünlüleri bulunan bazı sözcüklerde k- > g-değişimi: *gişi* (< kişi), *gendi* (< kendi), *güçcük* (< küçük), vb.

Bir şey desem baña yannış bulmayın
Soyum ile bile ġalmış gişiyem
Derd ü mihnet ile çaba çileyen
Başdan doruğa dek dolmuş gişiyem

14. Türkçede, genelde, ünsüz benzeşmesi olarak adlandırılan (tonsuzlaşma) sert ünsüz ile biten sözcüklere ünsüzle başlayan ek geldiğinde ekin ünsüzünün de sert ünsüze değişmesi kuralına aykırılık Erzincan ağzında da sık karşılaşılan bir ses olayıdır: *ekdükden* (< ektikten), *ġurbetde* (< gurbette), *toprakdan* (< topraktan), vb.

Efendiler bağı beş gül āci
Çiğdem bahçasına dikdik erenler
Pirimiñ cemalın görendir hacı
Hal bilmez elinden çekdik erenler

Davut sulari bir ere tabi
Mest-i elest etdi aşgıñ şarabı
Çeşm-i hikmetden doldurdum ġabı
Ėaynaya ġaynaya akdık erenler

15. Sık görülen ses olaylarından biri de söz içinde ç > c (-ç- > -c-) değişmesidir, bu ses olayı da ünsüz uyumuna aykırılıkla ilgilidir: *kepce* (< kepçe), *aşcı* (< aşçı), *Arapca* (< Arapça), vb.

Ėapınıñ bekcisi görünmekdedir
Hav hav diye de yörüyor baḱ baḱ
Milletim ezilmiş sürünmekdedir
Mervan olup atlar sürüyor baḱ baḱ

16. Söz içinde sık görülen diğer bir ünsüz değişmesi ise hem kalın hem de ince sıradan ünlülerin yanında -k- > -g- değişimidir: *asger* (< asker), *esgiden* (< eskiden), vb.

*Dost camalin görek bir bazar edek
Her mana içinde bal yapan peket
İnsana bir hizmet şefgatse gerek
Üç beş beyit nâme yazak ne dersiñ*

17. İstek kipinin I. çokluk şahıs çekiminde şahıs eki olarak -k'nin kullanımı yaygındır: alak ~ alalım, gedek ~ gidelim), oğuyak ~ okuyalım, vb.

*Haşim â saña bir dilek desem
Gedip çarşılarda gezek, ne dersin?
Bâzı dostlar ile haberleşib de
Aşgın göllerinde yüzek, ne dersin?*

18. İç seste -k- ve -ğ- ünsüzlerinin, bazen ekleşme sırasında, erimesi sonucu ünlünün uzaması: aacı (< ağacı), bildüm (bildi(k)ğim), deel (< değil), vb.

*Efendiler bağı beş gül âcı
Çiğdem bahçasına dikkik erenler
Pirimiñ cemalın görendir hacı
Hal bilmez elinden çekdik erenler*

19. “ile” vasıta bildiren edat ile Eski Türkçe'nin vasıta hali eklerinden -n'nin birleşmesi sonucu oluşmuş -(I)nAn şekli Erzincan ili ağzlarında yaygın şekilde kullanılır: tarımınan (< tarımla~ tarım ile), arabayınan (< arabayla~ araba ile), hanımlarınan (< hanımlarla~hanımlar ile), vb.

*Musayı Kâzım, İmam Rıza 'ya beyan
Muhammed Taki, Ali el-naki'ynen
Orda mey sunacak gerçek sâkiynen
Allah bir, Muhammed Ali okundu*

20. İlk hece ünlüsünün bazen geniş-yuvarlak olması: güzel (< güzel), yörü (< yürü), vb.

*Gözelleriñ gözeli
Zülfikardadır eli
Davut sularî veli
Gamber selman 'a bakıñ*

21. Geniş zamanda ikinci çokluk şahıs ekinde şahıs eki olarak -InIz / -UnUz yerine -Iz / -Uz şeklinin kullanılması.

Bin üç yüz doksan üç sene sonrası

Hortlaklar hortlayıp azmış duydunuz mu?

Genel özellikleri ile göstermeye çalıştığımız Erzincan ili ağızlarının ses ve şekil özelliklerini Âşık Davut Sularî'nin ağzından kaydedilen eserlerinde, onunla yapılan röportajlardaki konuşmalarında görmekteyiz.

Sonuç

Milli kimliğin ve kültürün en önemli yapı taşlarından biri dildir. Dil, özellikle halk kültürünün ürünleri ve bu ürünleri yeniden işleyerek geleceğe aktaran âşıklar (ozan, baskı, kam) aracılığıyla aktarılır. Âşıklar bağrından çıktıkları yörelerin ağız özellikleri etrafında edindikleri ve geliştirdikleri ana dili etrafında milletin ortak dünya görüşünü geleneğin çizdiği yollar boyunca aktarır. Bu nedenle ağızlar âşığının dilinde ana dile doğru akan pınarlar gibidir. Bu pınarlar sözünde ve sazında usta olan âşıkların eserlerinde evrensele uzanabilmektedir. Bu açıdan, ulusun sesini dünyaya yaymayı başarabilmenin yolunu açan ve kullanan kişiler olarak âşıklar bir ulusun dil, kültür, kimlik inşasının temel taşlarındandır. Âşık Davut Sularî de hemen her âşığının, ozanın yaptığı gibi, halkın kullanmış olduğu günlük dile sadık kalmış, dünyayı anladığı tanıdığı ana dili ile o günde ve gelecekte kullanılacak dili aktarmaya çalışmıştır. Sularî, içine doğduğu, içinde beslendiği Alevi-Bektaşî kültürünün terminolojisine hâkim olmasının ve bu terminolojiyi eserlerinde ustalıkla kullanmasının yanı sıra edindiği pek çok yabancı dilden kelimeleri de (Arapça, Farsça, Almanca, vb.) eserlerinde kullanarak geçmiş ve yaşadığı dönem arasında bağların kurulmasını ve birlikte geleceğe taşınmasını sağlamıştır. Sularî, Alevî-Bektaşî kültürü, âşıklık geleneği ve benzeri pek çok alanda sergilediği performans ve ürünleriyle XX. yüzyılda Türk kültürünün korunması, gelişmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli katkısı olan âşıklardan biri olmuştur. Âşık Davut Sularî, içine doğduğu Alevi-Bektaşî inanç sisteminin terminolojisini konuşma dili olarak bağlı olduğu Anadolu Ağızlarının Doğu Grubu Ağızları arasında yer alan Erzincan ili ağzı ile kullanmıştır. Böylelikle o, eserleriyle âşıklık geleneğinin yanı sıra yöre ağzını hem döneminde güçlü bir şekilde temsil etmiş hem de Alevi-Bektaşî geleneğinin ve yöre ağzının gelecek kuşaklara aktarılmasına büyük katkı sunmuştur. Sularî'nin kullandığı bu dil ve terminoloji Anadolu'da 13. yüzyıldan beri Yunus Emre, Âşık Paşa, Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Karacaoğlan, Emrah vb. pek çok âşığının dilinin bir halkası olarak önemli bir pınar olan Kureyşan Ocağı'nın nezdinde Sularî ve takipçilerinin ağız özelliklerine dayanan dillerinde ilden ile, dilden dile, telden tele sürüp gitmekte ve dil, kültür, kimlik ağını örmetedir.

Kullanılan transkripsiyon harfleri

ā: uzun a
ē: uzun e
è: kapalı e (e-i arası ünlü)
î: uzun i
ō: uzun o
ó: o-ö arası ünlü
ú: u-ü arası ünlü
k: genizde oluşan kalın k
k: gırtlakta oluşan kalın k
h: kalın h
h: hırıltılı h
ñ: geniz n'esi

KAYNAKÇA

- ACUN, Dergâh (2024), “Âşık Davut Sularî'nin Bağlama İcrasının Tavır Özellikleri Açısından İncelenmesi: “Necef Deryasından Bir Gemim Geldi” ve “Siyah Perçemini Dökmüş Yüzüne” Örnekleme”, *TAM Akademi Dergisi*, 3.3, 83-97.
- AKSAN, Doğan (1995), *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BURAN, Ahmet. (1996), *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1994), *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I-II*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- DUYGULU, Melih (2022), *Âşık Davut Sularî-Üç Telli Turna*, Berdan Matbaası, İstanbul.
- EKER, Süer (2013), *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2008), *Dede Korkut Kitabı-I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2013), *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- GENCAN, Tahir Nejat (2007), *Dilbilgisi*, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer (2000), *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜZEL, Ferdi (2021), *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Eskicil (Arkaik) Kelimeler*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum.
- HAZNEDAR, Belma (2021), *İkidillilik ve Çokdillilik*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- HERGİRMEN, Mehmet (2009), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınevi, Ankara.
- KAPLAN, Mehmet (1983), *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

- KARAAĞAÇ, Günay (2005), *Dil, Tarih ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KARAHAN, Leyla (2017), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KOÇ, Nurettin (1996), *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Yayınevi, Ankara.
- MERGEN, Filiz (2023), *Dil-Duygu-Beyin Bileşkesinde İkidillilik*, Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- SAĞIR, Mukim (1995), *Erzincan Yöresi ve Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SAUSSURE, Ferdinand De (2014), *Genel Dilbilim Yazıları*, Çev. Savaş KILIÇ, İthaki Yayınları, İstanbul.
- TEZCAN, Mahmut (1997), *Kültürel Antropoloji*, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara.
- ÜNALAN, Şükrü (2002), *Dil ve Kültür*, Gazi Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ÜSTÜNER, Ahat (2000), *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- VARDAR, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.
- YILDIZ, Eren Can ve KOŞAR, Deniz (2025) “Âşık Davut Sularî’nin Saz/Bağlama İcrasının İcra Teknikleri Açısından İncelenmesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 115, 467-482.

Çevrim İçi Kaynaklar

- Genel Türkçe Sözlük: (2025, 8, Ekim), Erişim Adresi. <https://sozluk.gov.tr/>
- Davut Sularî: (2026, 22, Mart), Erişim Adresi: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/davut-sulari-kemali-serhat-asik>
- Âşık Davut Sularî Arşiv Serisi-7: (2025, 4, Ekim), Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=y-vCRQHF0_A
- Âşık Davut Sularî Arşiv Serisi-8: (2025, 6 Ekim), Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=o7cIr3hQ7DA&list=RDo7cIr3hQ7DA&start_radio=1
- Âşık Davut Sularî Arşiv Serisi-13: (2025, 11, Ekim), Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=Ly-O0I7vQ2o>